

LLENGUA PER VIA ORAL

Màrius Serra i Ros

Màrius Serra (Barcelona, 1963) és escriptor, llicenciat en Filologia Anglesa i membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Les seves creacions giren al voltant de la literatura, la comunicació i el joc. La seva obra literària, guardonada amb premis com el Ciutat de Barcelona, Serra d'Or, Lletra d'Or, Ramon Llull o Sant Jordi, comprèn novel·les com *Mon oncle*, *Farsa*, *De com s'escriu una novel·la*, *Plans de futur* o *Res no és perfecte a Hawaii*, relats com *La vida normal*, assajos com *Verbàlia* o *D'on trec el temps*, novel·la negra amb la sèrie *Comas* i llibres tan personals com *Quiet*, en el qual retrata la vida al costat del seu fill discapacitat, portada al teatre amb el títol *Qui ets?* Actualment, és el responsable dels mots encreuats en català de *La Vanguardia* i el de l'espai "L'enigmàrius" d'"El matí de Catalunya Ràdio".

L'aproximació lúdica a l'oralitat permet transmetre una idea cabdal que massa sovint apartem de les nostres relacions vitals amb el llenguatge: la llengua és una font de plaer.

Qualsevol lector sap, per experiència personal, que l'oralitat precedeix l'escriptura. Abans vam començar a parlar que no pas a llegir i escriure, i el que serveix per a qualsevol de nosaltres també val per a la resta de la humanitat. La transmissió d'una llengua de generació en generació es basa en la imitació. Sentim parlar i reproduïm el so de les paraules tan bé com podem. De mica en mica, n'anem descobrint algunes que sonen de manera molt semblant i ens venen ganes de jugar-hi. No sabem qui havia pronunciat les primeres paraules que va imitar un ésser humà, ni en quin idioma van ser

pronunciades. Hi va haver un temps que als nostres avantpassats els obsedia saber quina era aquella llengua primigènica que es parlava abans que la torre de Babel ens aboqués a la riquesa de la diversitat. Però ningú no ho sap ni ho podrà saber mai.

Els antics fins i tot explicaven una història deliciosa que evoca aquesta impossibilitat de saber-ho. Parlaven d'un rei egipci que va voler esbrinar quina era la primera llengua de la humanitat. Per aconseguir-ho, va tancar dos nounats amb una cabra lluny del mundanal renou amb la sana intenció que el caprí els fes de dida. Es tractava de deixar-los créixer sense que sentissin parlar cap llengua i llavors comprovar en quina llengua començaven a parlar entre ells. Quan va arribar l'hora de la veritat i els dos infants van començar a emetre sons aparentment articulats, els savis van escoltar-los amb atenció i van transcriure amb cura filològica la primera paraula que els van sentir dir: "bec". Com que en frigi "bec" volia dir "pa" i el pa era (i és) un aliment bàsic, aquells savis van arribar a la conclusió que la llengua primigènica era el frigi, tot i que en realitat el que feien els nens era reproduir l'únic so que havien sentit durant la seva criança: el bel de la cabra. Aquesta llegenda basada en la coincidència atzarosa de sons permet subratllar la importància del factor lúdic en la transmissió de la llengua.

Les coincidències fonètiques són com perles resplendents que destaquen enmig de l'ingent patrimoni lingüístic. A més de cridar l'atenció, permeten prendre consciència de les variades riqueses que oculta la llengua i començar-la a percebre com un veritable tresor. Molts són els mecanismes refulgents que podem associar a l'oralitat, però bastarà explicar-ne tres per fer-nos el càrrec de l'actitud que permeten transmetre: l'homofonia, els mots emmirallats i els embarbussaments. En el primer paràgraf de cadascun n'exposo el mecanisme amb exemples blancs aptes per a tots els públics, i en el segon en proposo un ús una mica menys innocent.

L'homofonia permet un joc de repetició asimètrica que explora la distància entre la parla i l'escriptura.

L'homofonia permet un joc de repetició asimètrica que explora la distància entre la parla i l'escriptura. Les paraules són homòfones quan sonen igual però s'escriuen amb una

grafia diferent. Per exemple: "supera", "sopera" i "s'opera" (en català central); o "l'escabetx" i "les que veig" (en gairebé totes les variants). Algunes endevinalles tradicionals es basen en l'homofonia: "Jo ho dic/ jo ho diré/ jo ho repetiré/ i no sabràs el què" (la resposta és "jou"). També mossèn Cinto Verdaguer va escriure un curiós treball que duia per títol "Què diuen los aucells?" que jugava a transcriure el cant dels ocells amb paraules. Per exemple, el xerroteig del pardal (Xerrig-xarreig,/ gira't i tomba't, gira't i jeu), la remor del pica-soques (Arrapa, pitit!/ Arrapa, pitit!), l'escàndol de l'ànec (Vull naps, vull naps) o el remugament de la lloca (Coc, coc,/ durarà poc,/ durarà poc) amb la resposta conseqüent del gall (Posa't es... clops!). L'homofonia és una de les deus més poderoses de joc verbal.

Un dels jocs més divertits que permet l'homofonia és el de l'estranya parella. Qui planteja el joc deixa una frase a mitges que comença amb un nom i cal completar la frase amb un altre nom relacionat amb el primer que tanqui la frase amb sentit. Per exemple, a "Gary Cooper la té petita i" es completa amb "Cary Grant", on tots dos són actors antics i "Grant" sona com gran, tot i que perquè en català fos correcte hauria de dir-se Grossa. Però val a dir que no és un exemple gaire correcte, precisament. Un grapat més d'exemples bastaran per captar l'esperit del joc: "Rosa Maria Sardà es desorienta i..." es completa amb "Núria Espert" (es perd); "Joan Manuel Serrat prefereix mar i" (Lluís Llach); "Felipe González volia pau i" (Alfonso Guerra); "Quimi Portet dorm agitat i" (Albert Pla); "Messi prefereix muntanya i" (Neymar); "Valentino Rossi porta roba de segona mà i" (Marc Màrquez); "Marc Coma tria París després del Dakar i" (Nani Roma). La gràcia d'aquest joc, força addictiu, és que es pot fer amb els noms i cognoms de qualsevol conegut del grup de jugadors.

Els mots emmirallats són un dels jocs verbals infantils que més criden l'atenció dels parlants més menuts, potser perquè reuneixen dos procediments aparentment contradictoris: la repetició i el canvi.

Els mots emmirallats són un dels jocs verbals infantils que més criden l'atenció dels parlants més menuts, potser perquè reuneixen dos procediments aparentment contradictoris: la repetició i el canvi. Es tracta de trobar mots bisíl·labs que permetin la formació de dues paraules diferents si invertim l'ordre de les síl·labes. Per exemple, "camí", que també té sentit si n'invertim les síl·labes i llegim "mica". Per explorar aquest fenomen només hem de fer repetir moltes vegades seguides la primera paraula. En ple procés de repetició el parlant s'adona que (també) diu una altra paraula. Comença repetint "sabó=sabó=sabó" i acaba prenent consciència que diu "sa-bossa=bossa". D'exemples n'hi ha a cabassos. Només cal tenir en compte que és un joc oral, i això vol dir que no tots els mots emmirallats comparteixen lletres, com mica=camí, sinó que hi ha parelles com sabó=bossa o, més allunyades, com massís=sisme, llucar=callo o braser=zebra.

El fet que els mots es puguin enllaçar amb altres permet fer textos xifrats que amaguin qualsevol mena de noms en un text que després algú hagi de buscar. Per exemple, aquí les negretes ressalten els deu dibuixos animats, en algun cas per homofonia, però podrien amagar-hi deu cantants de trap, deu grups musicals o deu esportistes: "Una criatura pot ser complidora i mona com una **xinx**a nostrada, però si fan dibuixos animats a la tele es quedarà més quieta que un **rovelló** amagat al **marsupi laminat** d'un cangur. Ho **remarco** perquè sovint fem servir la tele de cangur i, quan no podem estar pels nens, els **apoquem** oníricament davant de la pantalla. Basta que un pare o un avi entrelluqui l'ocasió de **donar al dimoniet** de la casa uns minuts de treva perquè agafi el comandament. **Hey, digues** quin canal t'agrada més! El nen és sobirà. Llevat que facin un partit del Mundial, perquè llavors no veurà dibuixos ni que plori ni que **somiqui**" (Doraemon, Shin Chan, Rovelló, Marsupilami, Marco, Pokémon, Lucky Luke, Donald, Heidi i Mickey).

El tercer joc oral que exposo és molt conegut. Totes les llengües han creat frases especialment difícils de pronunciar. En català s'anomenen embarbussaments (o entrebancs, entrebancallengües o travallengües) frases carregades d'al·literacions que cal pronunciar amb una certa rapidesa. Naturalment els sons més repetits solen ser els que comporten una major dificultat de pronúncia. En català l'exemple emblemàtic

d'aquest artifici oral és: "Setze jutges d'un jutjat mengen fetge d'un penjat; si el penjat despengen, els setze jutges ja no en mengen". L'embarbussament és una cursa d'obstacles que apel·la a l'agilitat de l'aparell fonador, i és ideal per practicar fonemes que el parlant no acaba de dominar, com la erra: "Per la carretera de Roses passa un carro carregat de rocs".

Fins aquí, la versió infantil. En la tradició carnavalesca, hi ha molts embarbussaments que estan escrits amb paraules molt properes fonèticament a mots més o menys grollers. Es tracta de posar a prova el parlant perquè no caigui (o sí) en els mots malsonants que pretén evitar. L'exemple més clàssic barreja la fruita tardoral dels codonys amb el verb collir perquè el parlant acabi dient el que en teoria no vol dir: "De genollons, genollons, codonys collia, de genollons, genollons, collia codonys, quan més m'ajupia més codonys collia i amb la punta dels dits codonys collits". Proveu-ho i us ho passareu genital.

En català s'anomenen embarbussaments (o entrebancs, entrebanallengües o travallengües) frases carregades d'al·literacions que cal pronunciar amb una certa rapidesa.

En definitiva, l'aproximació lúdica a l'oralitat permet transmetre una idea cabdal que massa sovint apartem de les nostres relacions vitals amb el llenguatge: la llengua és una font de plaer.